

ТАВРИЧЕСКИЙ НАЦИОНАЛЬНЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ИМЕНИ В. И. ВЕРНАДСКОГО
ИСТОРИЧЕСКИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ИСТОРИИ РОССИИ
И НОВОЙ И НОВЕЙШЕЙ ИСТОРИИ

II «Американские студии»

СБОРНИК ДОКЛАДОВ
международной научной конференции
22 ноября 2013 г.

Симферополь

II «Американские студии»: Сборник докладов международной научной конференции (22 ноября 2013 г., г. Симферополь) / Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского; От. ред. Д.В. Дорофеев. – Симферополь, 2013. – 238 с.

Сборник содержит доклады, прочитанные на заседании международной научной конференции II «Американские студии» (22 ноября 2013 г., г. Симферополь)

Материалы приведены в авторской обработке

СОДЕРЖАНИЕ

Циватий В.Г.

Дипломатія США (к. XX – поч. XXI ст.):
традиції, стратегії, інституції, кадри 6

Косов А.П.

Дискуссии в политико-академическом
сообществе США относительно
китайской политики Вашингтона в 1990-е гг. 18

Дорофеев Д.В.

Ревизия внешнеполитического механизма
в США: конфедеративный период 31

Грубінко А.В.

Дихотомія США-ЄС у зовнішній політиці
Великої Британії та її вплив на участь країни
у військово-політичному вимірі євроінтеграції 50

Сомов М.В.

Будущее информационного общества:
технологическая сингулярность
в американском экспертном дискурсе 67

Феоктистова И.Р.

Корпоративные связи с общественностью в США
в 1920-30-е годы: Артур Пейдж и
«American Telephone and Telegraph» 76

Шевченко О.К.

Американская историография о Ялте-45
в трудах советских ученых 60-70-ых годов XX века 84

Вакарчук К.В.

Внешняя политика Бразилии
при президенте Д. Руссефф 90

Тлеппаев А.М.

Американская методика исследования
взаимосвязи ресурсного богатства и неравенства 95

Ладний Ю.А.

Президент США Дж. У. Буш (2001-2009 гг.):
дипломатия і політична стратегія 106

Губанов А.С.

Понятие «национальная безопасность»
в американской доктринально-политической
традиции 116

Бочко В.Ю.

Проблема аннексии Техаса
в современной американистике 129

Басова В.Л.

Вклад Соединенных Штатов Америки
в становление системы коллективной безопасности
в рамках Лиги Наций 156

Казаков Г.І.

Проблема афро-американского населения США
після II Світової Війни
(1945-1955 гг.) 165

Otte J.E.

African resources in the U.S. Foreign Policy:
1990TH – 2010TH 178

Левин Я.А.

Джон Диллинджер и "криминальная война"
в оценках прессы США (октябрь 1933) 190

Осауленко О.О.

Нелегальна імміграція у США
як суспільно-політична проблема
(1980-ті рр.) 204

Хоменко С.В.

Становление американо-афганских отношений
(XIX-начало XX вв.) 213

Кутько І.В.

Історичні особливості становлення
міждержавних відносин США з Китаєм 224

А.В. Грубінко

кандидат історичних наук, доцент кафедри теорії та історії держави і права Тернопільського національного економічного університету (м. Тернопіль, Україна)

**ДИХОТОМІЯ США-ЄС
У ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ
ТА ЇЇ ВПЛИВ НА УЧАСТЬ КРАЇНИ
У ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНОМУ ВИМІРІ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ**

Трансформації в системі міжнародних відносин на рубежі ХХ і ХХІ ст., пов'язані, зокрема, із змінами зовнішньополітичних пріоритетів провідної світової держави США та виходом Європейського Союзу на арену світової політики як її потенційно впливового глобального суб'єкта, поставили на порядок денний політичного дискурсу провідних держав-членів ЄС питання про необхідність адекватної реакції своїх зовнішньополітичних стратегій на комплекс змін у регіональному і глобальному полі безпеки. Серед таких провідних держав ЄС традиційно виділяється Велика Британія, яка через ряд соціокультурних, політико-економічних та безпекових особливостей розвитку держави від середини ХХ ст. опинилася в умовах дихотомії основних напрямів зовнішньої політики - американського і європейського. У

другому випадку ідеться про непростий досвід участі Британії в процесах євроінтеграції та історію її членства в Європейському Союзі.

Вказані напрями зовнішньої політики країни від часу занепаду Британської імперії стали визначальними для її міжнародного статусу. Тому дослідження впливу американо-британських відносин на британо-європейські відносини в їх історичній еволюції дозволяє зробити певні висновки про місце і роль Великої Британії в системі європейських інтеграційних процесів, окреслити перспективи участі країни в регіональній політиці. При цьому основний акцент у дослідженні зроблено саме на військово-політичному вимірі євроінтеграції, що пояснюється трьома основними причинами: по-перше, Спільна політика безпеки та оборони (СПБО) як невід’ємний сегмент Спільної зовнішньої політики і політики безпеки ЄС (СЗППБ) є виключно важливою сферою функціонування Співтовариства, від рівня розвитку якої залежать подальші перспективи системи безпеки Європи як політичного об’єднання та її місце у глобальних політичних процесах; по-друге, США через НАТО залишаються гарантом функціонування атлантичної системи колективної безпеки, дієвість якої все більше

залежить від вкладу європейського сегмента; по-третє, Велика Британія посідає провідні позиції в Європі у військовій сфері як держава, що має значні потужності (ядерну зброю, сучасні збройні сили, технічний ресурс).

Історію новітнього розвитку американського та європейського напрямів зовнішньої політики Великої Британії варто розглядати за трьома періодами, що відповідають післявоєнному розвитку системи міжнародних відносин: 1) період біполярного протистояння часів «холодної війни» (кін. 40-х – 80-ті роки ХХ ст.); 2) постбіполярний період (монополярний світоустрій, 90-ті роки ХХ ст.); 3) період поліполярного світоустрою (поч. ХХІ ст.).

Упродовж першого періоду пріоритети зовнішньої політики Великої Британії визначалися прагненням відшукати місце країни в поствоєнній системі міжнародних відносин в умовах ліквідації залишків колоніальної імперії і втрати статусу супердержави. В Західній Європі відбувалися активні процеси пошуків оптимальної структури інтеграції за участю США в умовах розгортання «холодної війни». Укладена між Францією і Британією у 1947 р. Дюнкерська угода розпочала процес інтеграції держав регіону у сфері безпеки. Однак прагнення поєднати

зусилля заради подолання наслідків світової війни виявило розбіжності у підходах до структури, механізмів і мети такого об'єднання. Велика Британія виступила проти формування європейських збройних сил з наднаціональними структурами управління, що передбачав Паризький договір 1952 р. про Європейський оборонний союз. Тому європейці вирішили зосередити об'єднані зусилля на вирішенні економічних проблем, віддавши ініціативу в питаннях безпеки НАТО і створеному у 1948 р. за ініціативи Британії сателітарному до Альянсу Західноєвропейському Союзу (ЗЄС). Основні механізми гарантування європейської безпеки перейшли до США, що в умовах глобального протистояння було стратегічно виправданим.

Головними принципами європейської політики Великої Британії стали класичні принципи реалізму у міжнародних відносинах - державоцентризм і прагматизм, а також атлантизм, що ґрунтується на парадигмі «Британія - міст між Європою і США». Звідси неможливість розглядати політичну співпрацю ЄС/ЄС за рамками трансатлантичного співробітництва і всупереч американським інтересам [6, с. 38].

Керуючись черчілловою доктриною «тръох сфер впливу», відносини країни з континентальною Європою поступалися пріоритетнішим взаєминам зі США і Британською Співдружністю націй [10, р. 1321]. Британія, тісно пов'язана із Споліченими Штатами стратегічною угодою про співпрацю з обміну ядерними матеріалами та інформацією, розвідувальною кооперацією, розвивала свій ядерний потенціал в рамках НАТО. Тому небезпідставно в Європі поширилася думка, що британські сили ядерного стримування є продовженням американських [1, с. 87]. Сформувалася доктрина американо-британського «особливого партнерства» [7]. Активна участь в атлантичній спільноті на чолі зі США давала сподівання британській еліті на першість країни у політиці континенту в умовах відмови від участі в початковому етапі створення ЄЕС. Водночас запізнила участь в регіональному об'єднанні в умовах втрати імперії і посилення інтересу США до євроінтеграції мала мету компенсувати втрату глобальної ролі королівства і розглядалася як засіб урівноваження франко-німецького впливу [4, с. 180]. США, зацікавлені в об'єднанні зусил Західної Європи заради економічної стабілізації і розвитку за умови

контрольованості цього процесу, завжди були прихильником британського членства в ЄЕС [9, р. 1203].

За часів урядів М. Тетчер Велика Британія підтримувала розвиток політичної співпраці країн-членів ЄЕС на міждержавному рівні, але виступала категорично проти формування його військово-політичного сегмента. Водночас така політика не відповідала новим тенденціям у зовнішній політиці США, які в процесі завершення «холодної війни» були все більше зацікавлені у посиленні готовності європейського флангу НАТО робити дієвий вклад у власну безпеку. Британський уряд виступав проти посилення ЗЄС як можливої альтернативи НАТО і вимагав зберегти status quo, наполягаючи на окремому розгляді питань безпеки та оборони в рамках новостворюваної СПБО ЄС.

Протягом другого періоду спостерігалася поступова еволюція принципової позиції Великої Британії щодо військово-політичного виміру ЄС від категоричної антиєвропейської риторики і радикального атлантизму до активізації участі в європейській політичній інтеграції через намагання посісти провідні позиції і таким чином вплинути на динаміку та змістове наповнення об'єднувачих процесів. Такій еволюції сприяли як прагнення посилити

вплив держави на загальноєвропейські процеси урядів Мейджора та особливо Блера в умовах відмови від входження до «зони євро», так і поступова переорієнтація зовнішньополітичних пріоритетів США із європейської зони зосередження на стратегічні зони впливу в інших регіонах світу, що, зокрема, проявилось у скороченні американського військового контингенту в Європі.

Справжній прорив у військово-політичній інтеграції держав ЄС здійснило підписання британо-французької декларації в Сен-Мало 1998 р., що дала старт процесу створення автономних європейських збройних формувань. Документ передбачав надання можливості Союзу діяти військовими засобами для врегулювання міжнародних криз, в яких не задіяний НАТО, і передачу функцій ЗЄС структурам ЄС. Хоча британський уряд погодився передати повноваження ЗЄС (т. зв. «Петерсберзькі завдання») майбутнім Силам швидкого реагування ЄС, це не означало зміни ключового принципу новітньої зовнішньої політики Великої Британії - збереження атлантичної солідарності на основі американо-британських «особливих відносин». У принципових питаннях Лондон завжди виступав на боці Вашингтона. Наприклад, безумовна підтримка британським урядом рішення США

про бомбардування Афганістану і Судану у 1997-1998 рр., застосування сили проти Іраку у 1998 р., участь в операції НАТО проти Югославії у 1999 році, війнах в Афганістані та Іраку у 2002-2003 рр., підтримка американських планів ПРО в Європі. Як зазначає А. Громико, «ніколи до Блера британські прем'єри, чи то лейбористи чи косерватори, так послідовно не слідували у фарватері військових пригод Вашингтона» [5].

Зазначена позиція лейбористського уряду щодо військових можливостей Об'єднаної Європи відображала політичні вагання керівництва США щодо можливості контрольованого розвитку європейських військових формувань, які розглядалися в рамках посилення спроможностей європейського сегмента НАТО. Зокрема, Державний Секретар США М. Олбрайт в грудні 1998 р., привітавши ініціативи Британії, зазначила, що будь-які зміни мають проходити відповідно до принципів атлантичної співпраці і застерегла європейців від трьох «d»: decoupling (роз'єднання прийняття рішень в ЄС і НАТО); duplication (дублювання функцій структурами НАТО та ЄС); discrimination (дискримінація прав країн, які не входили до ЄС, але стали членами НАТО) [12, р. 10-11].

Лондон намагався зберегти роль медіатора між Європою та США, що могло додати йому політичної ваги у процесах євроінтеграції. Британські ініціативи щодо розвитку європейських структур безпеки йшли в унісон з американським баченням підтримки цілісності взаємодії безпекових структур Заходу та були покладені в основу співпраці між ЄС і НАТО на основі принципу «розподілу ролей», закріпленого в домовленостях «Берлін-плюс». Тому можемо стверджувати, що за період першого уряду Блера (1997-2001 рр.) американський та європейський вектори британської зовнішньої політики чи не вперше наблизилися до точки рівноваги, тимчасовим, але показовим відступом від якої в сторону американського вектора стала участь країни в сумнівній військовій кампанії проти Іраку.

Міжнародне військове втручання в Афганістан та Ірак у 2002-2003 рр. під проводом США за своїми стратегічними наслідками ознаменувало початок нового періоду в історії міжнародних відносин - періоду поліполярного світоустрою. Терористичні акти 11 вересня 2001 року проти США, посилення антиамериканських настроїв в світі, зростання економічного і політичного впливу Росії і Китаю на глобальному рівні, початок

процесів всесвітньої економічної рецесії, які виявили слабкі місця насамперед в американській економіці, означали серйозні зміни в структурі світового розподілу влади [2]. В сучасних умовах міжнародної політики Європі вже не доводиться абсолютно покладатися на військову допомогу США, що, зокрема, засвідчила військова кампанія в Лівії 2011 року. Для останніх політично стабільна Європа вже не є винятковою зоною зосередження стратегічних інтересів, про що відверто заявили представники адміністрації президента Обами, зосередженої на проблемах Азійсько-Тихоокеанського і Близькосхідного регіонів. Тому спостерігається об'єктивне зменшення ролі американо-британських стратегічних відносин для США, які в умовах посилення британського ізоляціонізму та відсторонення від вирішення ключових проблем ЄС, активно демонстрованих урядом Кемерона, вже давно насправді не вважають їх такими «особливими». Сполучені Штати все більше зацікавлені у посиленні самодостатності ЄС щодо забезпечення власної безпеки, і це усвідомлює британське керівництво [11].

Упродовж останнього десятиліття відбулася еволюція ставлення британського суспільства до характеру американо-британських відносин. Протестні настрої

широких суспільних верств країни, що проявилися під час масових антивійськових демонстрацій за час іракської війни 2003 року, проєвропейські настрої британського бізнесу нарешті спричинили глибинну ментальну рефлексію місцевого політикуму. У цьому контексті варто згадати антиамериканські виступи британських ліберальних демократів під час передвиборчої кампанії 2010 року, рекомендації Комітету закордонних справ Палати громад для уряду про відмову від використання терміна «особливі відносини» у стосунках зі США, заяви прем'єр-міністра Д. Кемерона про неможливість “сліпої лояльності” у відносинах між країнами [13; 3; 14].

Історичні умови розвитку середовища європейської безпеки з часу створення ЄС, не кажучи вже про період «холодної війни», зазнали відчутних змін, що ставлять перед Об'єднаною Європою нові завдання і вимоги. Однак політично стабільна, але неконсолідована Європа все ще страждає від жорсткої внутрішньої конкуренції провідних учасників євроінтеграції, у кожного з яких є свої міжнародні інтереси. Лісабонський договір ЄС 2007 р. не сприяв кардинальному посиленню СЗППБ, а військово-політична інтеграція залишається на рівні міждержавного співробітництва в рамках постійної структурної співпраці.

Слабкість європейських структур безпеки підтверджує відсутність у європейців стратегічного бачення шляхів протистояння новим загрозам і неспроможність конкурувати зі США у цій сфері.

В умовах нездатності більшості країн ЄС вносити дієвий вклад у розвиток військово-політичної регіональної співпраці, перспективи розвитку ЄС у сфері безпеки є найбільш залежними від політичної волі і бажання Великої Британії проявити лідерство у європейських справах, адже вона разом з Францією забезпечує 50 % фінансування СПБО [8, р. 1312]. Водночас наявний функціональний парадокс. Британський уряд залишається активним учасником процесу формування спільної позиції ЄС на міжнародній арені та часто виступає від імені Євросоюзу з різних питань міжнародної політики, але однією із сфер доцільного скорочення витрат ЄС вважається саме СЗППБ, насамперед СПБО. Зокрема, британський уряд поставив питання про доцільність фінансування Європейського Оборонного Агентства та вчергове наклав вето на створення постійного європейського Оперативного штабу управління операціями ЄС [15]. Ці факти, а також проблема скорочення військового бюджету Великої

Британії, знову відтермінували питання про лідерство країни у військово-політичних інтеграційних процесах ЄС.

Отже, зміна екзогенного контексту американо-британських відносин на рубежі XX-XXI століть призвела до зміни їх завдань, серед яких головним є збереження єдності Заходу в умовах сучасних трансформацій в системі міжнародних відносин та розвитку міжнародного політичного впливу ЄС. Тому дихотомія США-ЄС у зовнішній політиці Великої Британії надалі залишається природною і неминучою. Однак проблема пріоритетності цих головних векторів міжнародної взаємодії країни може бути вирішена не стільки в площині перспективи «вибору» між ними [5], що є нереальним, недоцільним і згубним для Британії, скільки у зміні акцентів на користь регіонального зосередження її політичних, економічних і військових зусиль в Європі.

Британо-американські “особливі відносини” можна назвати головним чинником європейської політики Великої Британії у сфері безпеки, її головною проблемою та суперечністю, адже вони водночас стимулювали і стримували активізацію проєвропейської політики країни. Настав час поступового, але рішучого перегляду status quo – стереотипів зовнішньої політики Великої Британії на

європейському напрямі, наслідком якого мають стати не ситуативно-тактичні популістські кроки в стилі Блера, а здатність реально очолити об'єднавчі процеси європейських держав та інституцій у політичній і військовій сферах через стратегічні пропозиції комплексного розвитку СЗППБ. Це не просто відповідає її історичній атлантичній місії, традиціям реалізму у зовнішній політиці, узгоджується з інтересами союзницьких відносин зі США, але й залишається дієвим політичним рецептом, який дозволить підвищити вплив і престиж Сполученого Королівства у світових міжнародних процесах.

Список використаних джерел

1. Бжезинский З. Великая шахматная доска. Господство Америки и его геостратегические императивы / Бжезинский З. - М.: Международные отношения, 2009. - 278 с.
2. Бжезинський З. Стратегічне бачення: Америка і криза глобальної влади / Бжезинський З.; [пер. з англ. Г. Лелів]. - Львів: Літопис, 2012. - 168 с.

3. Британському правительству радують частіше говорити «нет» США // Независимая газета. - 2010. - 29 марта [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.ng.ru/world/2010-03-29/6_usa_gb.html
4. Віднянський С.В., Мартинов А.Ю. Об'єднана Європа: від мрії до реальності. Історичні нариси про батьків-засновників Європейського Союзу / С.В. Віднянський, А.Ю. Мартинов; 2-ге вид., доп. і перероб. - К.: Вид. дім «Києво-Могилянська Академія», 2011. - 395 с.
5. Громько А.А. Англія перед вибором / А.А. Громько // «Независимая газета», Дипкур'єр. - 2003. - 3 марта [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://www.ieras.ru/gromyko_ar7.htm
6. Грубинко А.В. Общая внешняя политика и политика безопасности Европейского Союза в европейской стратегии Великобритании: проблема лидерства / А.В. Грубинко // VI Международная заочная научно-практическая конференция «Современные аспекты общественно-политического развития России и стран мира»: сборник материалов конференции (25 января 2013 г.). - Краснодар, 2013. – С. 37-41.
7. Пик С.М. США - Велика Британія: «особливі відносини» / Пик С.М. - К.: Знання, 2006. - 283 с.

8. Biscop S. The UK and European defence: leading or leaving // International Affairs. - Oxford: The Royal Institute of International Affairs, 2012. - No 88:6. - P. 1297-1313.
9. Cooper R. Britain and Europe / R. Cooper // International Affairs. - Oxford: The Royal Institute of International Affairs, 2012. - No 88:6. - P. 1191-1203.
10. Cyr I. Arthur. Britain, Europe and the United States: change and continuity / I. Arthur Cyr // International Affairs. - Oxford: The Royal Institute of International Affairs, 2012. - No 88:6. - P. 1315-1330.
11. David Lidington. EU Common Security and Defence Policy: The UK Perspective. - Paris. - 27 June 2012. - 9 p. [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.francobritishdefence.org/>
12. From St-Malo to Nice. European defence: core documents / Compiled by Maartje Rutten / The Institute for Security Studies of Western Europe Union. Chaillot Papers 47. - Paris. - May 2001. - 225 p.
13. Liberal Democrats back plans for strong Europe to defend British interests. Tue, 16 Sep 2008 [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.libdems.org.uk/news>

14. Prime Minister article in Wall St Journal: UK-US relations. Tuesday 20 July 2010 [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.number10.gov.uk/news/statements-and-articles/2010/07/pm-article-in-wall-st-journal-uk-us-relations-53633>
15. Toward a More Secure Europe: A New Focus on Defence / H. Grozdanova and A.-M. Barcikowska. - April 2, 2012 [Электронный ресурс]. - Режим доступа: <http://www.e-ir.info/2012/04/02/towards-a-more-secure-europe-a-new-focus-on-defence/>
